

O INCERTO FUTURO DE ENCE EN GALIZA

Por Belén Rodríguez e Fins Eirexas

Dentro de nove anos, no 2018, o complexo Ence-Elnosa ten que pór fin á súa actividade de fabricación de pasta de papel en Pontevedra. Desde que se fixo pública a data de caducidade, a Administración viuse obrigada a responder a determinadas cuestións relacionadas co futuro da entidade empresarial en Galiza que precisan resposta: a partir do ano 2018, ou antes, irase Ence de Pontevedra? Será o seu peche o fin da súa actividade no país? Existe outra localización adecuada para a fábrica da celulosa en Galiza? Como vai influír a súa marcha no aproveitamento forestal do territorio galego? E desde un punto de vista económico ou social? Demasiadas preguntas que o anterior goberno non abordou con determinación e que, coa entrada dunha nova Administración "popular", quedan aínda máis sumidas no escurantismo da incerteza. O que si está claro, ao menos desde o eido ecoloxista, é a magnitude do impacto que a actividade de Ence ten suposto para o medio ambiente galego.

ADEGA quixo retomar o debate sobre o futuro do complexo Ence-Elnosa nun encontro entre os seus socios e socias e personalidades das universidades galegas, de grande pouso no ecoloxismo galego, convidados a analizar as posibles opcións dese futuro incerto. Tomaron posicións o ex-presidente de ADEGA e profesor de Enxeñaría Química na UDC, Manuel Soto Castiñeira, o Catedrático en Bioloxía e tamén ex-presidente de ADEGA, Ramón Varela, e o Catedrático en Economía Aplicada pola USC, Xabier Vence.

REPASO AO IMPACTO AMBIENTAL DE ENCE

O profesor en Enxeñaría Química na UDC, Manuel Soto, e o catedrático en Bioloxía, Ramón Varela, ambos ex-presidentes de ADEGA, fixeron un repaso histórico sobre a implantación, desenvolvemento e impacto ambiental da planta de celulosas de Pontevedra desde a súa posta en funcionamento en 1976 ata o día de hoxe. A súa localización na ría de Pontevedra e os seus previsíbeis efectos ambientais fixeron xurdir unha das primeiras loitas ecoloxistas de Galiza, nun momento no que se ofertaban máis proxectos pasteiros en Lugo, na Costa da Morte, Ourense, Ponteceso ou Pontecesures. Ningún destes foi adiante, agás o de Ence, en Pontevedra, xunto coa súa fábrica de cloro para branquear o papel, Elnosa.

Durante preto de 20 anos tanto Ence como Elnosa, lembrou Soto, contaminaron sen ningún tipo de restricións, ata que a finais dos 80, coincidindo coa aparición de dous novos proxectos en Narón e As Pontes, ADEGA promove unha Iniciativa Lexislativa Popular en Defensa do Monte Galego e por unha nova política forestal, abalada por 35.000 sinaturas, e presentada no Parlamento galego por Ramón Varela, daquela presidente do colectivo. A ILP non foi aprobada no Hemicycle, pero aínda así, a presión social conseguiu que Ence mudara as súas cualidades tecnolóxicas do proceso de branqueado cara a outro sistema máis sostíbel. "Algunhas análises dos anos 80", comentou Soto, "mostaban que a ría de Pontevedra contiña

Belén Rodríguez

De esquerda a dereita: Xabier Vence, Ramón Varela e Manuel Soto.

100 veces máis mercurio que a Ría de Arousa, por exemplo". Así, sen abandonar o proceso Kraft, Ence substitúe o sistema de branqueo de papel con cloro gas polo dióxido de cloro (celulosa ECF), reducindo a xeración de dioxinas, e que, posteriormente nos anos 90, acabaría mudando polo peróxido de hidróxeno (TCF) xunto con outro tipo de medidas complementarias.

Tales mudanzas reducirían en boa medida a carga contaminante (segundo algúns informes da empresa), pero non solucionarían a fonda pegada ecolóxica de máis de 30 anos de actividade, que aínda se mantén hoxe. Consérvanse como antes os riscos asociados ao manexo do cloro e mercurio na planta anexa de ELNOSA, as fortes emisións á atmosfera derivadas do proceso kraft de

ENCE, e o impacto da localización de todo o complexo na primeira liña de costa. Ademais, segundo os últimos datos dispoñíbeis no Rexistro español de emisións contaminantes, o EPER, de 2007, Ence emitiu 97.000 toneladas (t) de CO₂, 370 t de dióxido de xofre, 211 t de partículas e 5 t de ácido sulfhídrico.

Alén desta variabilidade e volume de produtos químicos utilizados, Ence precisa, aínda hoxe, dun elevado consumo de auga. Tamén a finais dos 90 pasa de 200 m³ a 60 m³ de auga por tonelada de pasta elaborada. A pesares deste aforro, aínda hoxe o seu consumo acada os 12 millóns de m³ de auga anuais, superando a cantidade que precisan os 150.000 habitantes de Pontevedra para abastecerse.

DATOS

- En Europa as celulosas empregan a 10.000 persoas, mentres que as papeleiras dan traballo a 180.000.
- A contaminación xerada distribúese á inversa do emprego: o 80-90% corresponde á etapa de elaboración da pasta.
- No Estado español hai 103 factorías de pasta de papel, 200 de papel e 30 de papel reciclado.
- Próximas a Galiza están as pasteiras de Navia (Asturias), 2 en Torrelavega (Cantabria) e 4 no Norte de Portugal.
- O Estado español é o sexto produtor de celulosas e de papel e o cuarto exportador na UE; tamén o sexto exportador en todo o mundo. Ten un importante déficit de materias primas.

Artigos relacionados en CERNA:

- Nº 9: Tarxetas postais para esixir os datos da contaminación da celulosa de Lourizán, Antón Masa.
- Nº 10: Dossier "Celulosas de Pontevedra: 30 anos de degradación ambiental", Antón Masa, Emilio Ínsua, Manuel Soto.
- Nº 18: "Novo éxito da marcha contra celulosas", Antón Masa.
- Nº 32: "Xuízo a Ence-Elnosa por delito ecolóxico", Antón Masa.
- Nº 37: "Celulosas condenadas por delito ecolóxico", Antón Masa.
- Nº 42: "Tisú de Lourizán: pulso xudicial entre a forza e a razón", Antón Masa.
- Nº 43: "A papeleira de Ence: un caramelo para xustificar a permanencia en Lourizán", Carmen da Silva.
- Nº 44: "ENCE fóra da ría, manifestos da A.C. Maior Longo e da Escola de Forestais na Univ. De Vigo".
- Nº 48: "NORFOR: a peor xestión forestal con selo FSC", Benito Andrade. "Celulosas en Uruguai e Arxentina", Rafael Rey. Entrevista a Antón Masa de APDR.
- Nº 49: "Os lumes a debate: causas e solucións" (dossier).

Belen Rodriguez

A xornada de traballo, á que asistiron socios e socias de Adegga, tivo lugar no Pazo de Cultura de Pontevedra o 17 de xaneiro.

Varela comparou os datos recollidos no EPER con respecto á carga contaminante de Ence coa dos cidadáns. Así, en 2005 Ence xeraba 600 t de sólidos en suspensión, equivalente ao que produce unha cidade de 32.000 hab.; preto de 1.400 t de DBO (demanda biolóxica de osíxeno) e de 3.500 t de DQO (demanda química de osíxeno), similar a vertido por unha poboación de 60.000 hab.; 1.600 t de compostos haloxenados e outros, como un volume de mercurio similar ao que xerarían 57.000 habitantes. O biólogo aclarou que as cantidades citadas son as cedidas pola empresa á Administración, "esta última sen capacidade real para comprobar a súa veracidade".

Por outra banda, a localización da planta no Complexo de Lourizán, na Ría de Pontevedra, sempre foi rexeitada polo movemento ecoloxista, mesmo desde un punto de vista legal. A fábrica atópase en zona de Dominio Público Terrestre e moi próxima á poboación.

A SOLUCIÓN MÁIS URXENTE: ENCE FÓRA DA RÍA

Polo de agora non se sabe cal vai ser a escolla: o peche definitivo de Ence en Galiza, a creación dunha nova planta de celulosas noutro lugar fóra da ría de Pontevedra (o que se lle chama o "traslado" de Ence) ou a creación dunha nova planta de celulosas xunto cunha fábrica de papel completando o ciclo produtivo. Os tres expertos consultados coinciden na necesidade de que Ence marche da ría de Pontevedra, algo de sempre reclamado polo movemento ecoloxista, non

só pola carga contaminante da empresa, senón tamén pola inseguridade da poboación. "Contaminou a ría, afectou á pesca, danou á atmosfera, violou a normativa, freou o turismo, e destruíu postos de traballo... son suficientes razóns para dicir que NON a Ence", aseverou Varela.

Pero neste suposto quedaría unha cuestión pendente, a da recolocación dos traballadores, "que lle haberá que dar solución, pero sen que condicione, situando o volume de emprego afectado nos seu xusto lugar", segundo o catedrático de Economía Aplicada na USC, Xabier Vence, "o plantel de Ence é modesto, son 200 empregos directos, aínda que podan ser algúns máis en actividades complementarias". Nese balance, ademais, cómpre incorporar os postos de traballo que permitiría crear a desaparición de ENCE da ría.

A maior preocupación social, ademais dos empregos, sería a dos propietarios das plantacións forestais de eucaliptos, destinadas a materia prima de celulosas. A parte do impacto contaminante esperábel dunha grande industria química, "a maior contribución de Ence en Galiza foi a mudanza da política forestal cara o monopolio do eucalipto, mesmo creando sobreoferta para conseguir baixar os prezos da materia prima", dixo o catedrático. Segundo este, o peche definitivo de Ence suporía, a curto prazo, unha posíbel diminución dos prezos do eucalipto xa existente, aínda que difícil de estimar xa que parte da materia prima se pode trasladar ás pasteiras de Ence na periferia de Galiza, como a

CONDICIÓN IMPRESCINDÍBEIS PARA UNHA NOVA FÁBRICA DE CELULOSA EN GALIZA

Ramón Varela Díaz

Como?

- ▶ Celulosa TCF, libre de cloro. Celulosa de pasta química kraft coa tecnoloxía máis moderna.
- ▶ Con depuradora de efluentes líquidos e tratamento primario, secundario e terciario. Sen vertido directo ou indirecto ás rías.
- ▶ Con monitoreo en continuo de parámetros contaminantes na atmosfera e na auga.
- ▶ Que ofrezca transparencia e acceso aos datos ambientais diarios dos cidadáns.
- ▶ Introducción progresiva, nun prazo de 8-10 anos, dunha nova materia prima: o bidueiro.
- ▶ Que acompañe un Plan de Reforestación en Galiza con especies de folla caduca e propias do país: o bidueiro .
- ▶ Planta con similar tamaño e produción da actual.
- ▶ Que peche o ciclo de produción cunha fábrica de papel.

Onde?

- ▶ Fóra da Ría de Pontevedra e de todas as Rías. Son ecosistemas fráxiles e dedicados cada vez máis a cultivos.
- ▶ Fóra das zonas ZEPA (Zonas de Especial Protección das Aves), dos Lugares de Interese Comunitario (LIC), dos Parques (Nacional, Naturais...), das Reservas da Biosfera, das zonas protexidas como Humedais, Paisaxes protexidas, Espazos Naturais de Interese Local, Monumentos Naturais, ou de calquera lugar de interese natural.
- ▶ Fóra das zonas habitadas, como mínimo a unha distancia de 4-5 km.
- ▶ Fóra das zonas que poidan presentar no futuro próximo un interese turístico, paisaxístico, arqueolóxico...

de Navia, en Asturias, a cal xa está inmersa nun proceso de ampliación para case duplicar a súa produción. Desde este punto de vista a mudanza da política forestal de Galiza podería producirse pouco a pouco, "sen cambios drásticos e sempre a medio ou longo prazo", di Vence, considerando o peche da factoría imprescindible para a transformación desa política. A partir do cambio, os incentivos para plantar eucalipto irían mermando, os propietarios comezarían a introducir outras especies arbóreas nos seus terreos para outro tipo de finalidades desbotadas ata o momento

como, por exemplo, a industria do móbel, e sen renunciar tampouco por completo á árbore australiana. Nembargante, dixo Vence, "a urxencia é que Ence saia da ría de Pontevedra e, a partir de aí, calquera discusión leva parello menos dramatismo".

O TRASLADO DE ENCE OU UNHA NOVA INDUSTRIA

Desde un punto de vista ambiental, hai que tomar dúas decisións non vinculadas, di Manuel Soto, unha sobre o peche da pasteira e outra sobre unha nova localización. Neste último caso, "o máis lóxico sería que o proxecto fora sometido a unha nova declaración de impacto ambiental e autorización". A este respecto, coincide con Xabier Vence, considerando que un novo proxecto haberá que tratalo, por parte da Administración, como unha industria química máis, sen favoritismos, e avaliando os seus riscos e consecuencias ou cuestións relevantes como a localización, o impacto medioambiental, o tipo de tecnoloxía, o tamaño, a xeración de emprego, a súa integración no proceso de produción de papel, ou o efecto sobre a cadea forestal.

Ramón Varela rexeita unha nova industria de celulosas porque, tal e como nos indica a experiencia, virá asociada a un Plan Forestal. En 1997, os montes galegos estaban repartidos entre coníferas nun 54%, eucaliptos

nun 41% e frondosas nun 4% ou 5%. Estes datos, á súa vez, están asociados ao incremento dos incendios forestais das últimas décadas. Isto unido á falta de ordenación do territorio e á incipiente creación de árbores transxénicas fortemente competitivas coas autóctonas, non faría aconsellábel a instauración dunha nova pasteira no país. Varela tamén acusou a Ence de arrasar coa meirande parte dos serradoiros espallados polo rural (de 1.500 a finais dos 70', quedan só uns 400). Así e todo, Varela estableceu unha listaxe de condicionantes, "imprescindíbeis" ao seu xuízo, aos que se debería de someter unha nova factoría de pasta de papel. (ver cadro axunto).

Pola súa banda, o economista non ve moi probábel que Ence-Elnosa aposte pola creación dunha nova planta pasteira en Galiza. O feito de que a empresa estea a importar madeira máis barata dos países suramericanos (como a procedente da Amazonía brasileira), a aumentar a súa expansión industrial en Uruguai (onde produce a menor custo, con tecnoloxía máis barata e sen demasiadas restricións ambientais), e as súas capacidades de produción nas fábricas de Asturias e do Norte de Portugal, fan dudar do seu suposto interese polo levantamento dunha nova factoría, coa súa correspondente autorización e procedemento administrativo.

Ramón Varela, ex presidente de Adegas, foi o encargado de presentar no Parlamento galego a ILP en Defensa do Monte Galego a finais dos 80.

Ese escenario permitiría reducir a presión sobre a política forestal e camiñar cara a un aproveitamento máis diversificado do monte galego.

COMPLETAR O CICLO: A FÁBRICA DE PAPEL

A terceira opción barallada neste encontro foi a creación dunha planta de papel en Galiza que axude a completar o ciclo produtivo da pasteira. Neste caso, os condicionantes serían menos restritivos que os da celulosa, sobre todo tratándose de papel reciclado. En comparación coas factorías de pasta, as de papel consumen un 65% menos de enerxía, un 85% menos de auga e un 75% menos de demanda biolóxica de osíxeno, non ofrecen presión forestal (ao menos as de papel reciclado) e, potencialmente, crean máis postos de traballo. "Se non nos podemos librar da fábrica de celulosas nin da de papel, eu só aceptaría unha factoría de papel reciclado", comentou Ramón Varela, "pero hai que valorar se o noso medio ambiente é capaz de soportala". Esta alternativa sería compatíbel cun aproveitamento diversificado do monte e da madeira, xunto coa apertura de novas industrias adaptadas ao cambio de política forestal.

A POSTURA DE ADEGA

ADEGA considera que a factoría debe abandonar a súa actual localización na enseada de Lourizán, mesmo

Ramón Pérez

denantes do remate da concesión no 2018, e facendo fronte aos custos de rexeneración e saneamento da ría; aínda que este obxectivo está agora máis lonxe tras a concesión outorgada pola Xunta en 2008 da Autorización Ambiental Integrada ao complexo de ENCE-ELNOSA por 3 anos máis.

Sobre o "traslado" e as posíbeis novas localizacións, ADEGA coida que se está obviando o debate sobre a necesidade ou non de contar cunha celulosa en Galiza. Así, habería que falar antes da construción dunha nova pasteira que do "traslado": realmente precisamos unha

industria tan suxa como esta no país? A ONU sinala ás celulosas como unha das industrias máis contaminantes do planeta. Neste senso, o mal chamado "traslado" desprazaría tamén os problemas de contaminación, vertidos e cheiros a outra localización.

Como aconteceu no seu momento con outros proxectos pasteiros en Galiza, ADEGA avaliará criticamente cada proposta tendo en conta os impactos sobre o medio, o patrimonio e o tecido produtivo. Mais sen esquecer a controversia deste tipo de industrias pola cantidade de recursos que consume, a elevada xeración de contaminantes, e a dependencia forestal que crea no territorio.

O colectivo ecoloxista convida ademais a reflexionar e facer autocrítica sobre as consecuencias do alto consumo de papel por parte da nosa sociedade. Por iso, unha das alternativas que propón é a promoción das industrias da reciclaxe de papel, inexistentes en Galiza, e a aposta polas especies autóctonas e a multifuncionalidade do monte. O actual mercado pasteiro, controlado por poucas transnacionais, en calquera momento pode "tirar" os prezos do eucalipto con importacións masivas de América do Sur. Rachar con este modelo e coa demanda que o sustenta son as claves dun debate que ADEGA quere trasladar á sociedade previo á discusión sobre posíbeis novas localizacións para ENCE.

NOVIDADES XERAIS

Guía das plantas de Galicia Xosé Ramón García

Obra monumental para o coñecemento da flora actual de Galicia. A partir dunha terminoloxía sinxela, permítenos a determinación polo miúdo das 1368 especies que os estudosos e afeccionados poden atopar nas saídas ao campo ou nos paseos polo seu contorno. Inclúe descrición de cada planta, nomes populares en galego e castelán, hábitats e época de floración, ademais de 1000 fotografías que ilustran o aspecto xeral da planta para a súa identificación.